

TEST KULLANIMINDA TEMEL KONULAR

Sami GÜLGÖZ
Koç Üniversitesi

ÖZET

Test kullanımında bir standartlaşmanın gerekliliğine değinen bu yazıda testlerin tanımı verilmiş, bu tanım bağlamında barındırmaları gereken özellikler açıklanmıştır. Kimi zaman test olgusunun altında yatan biyolojik belirleyicilik varsayımının hatalarına düğüldüğü vurgulanmıştır. Testlerin kullanılma amaçları da ele alınmış ve testlerde dikkat edilmesi gereken öğeler sıralanmıştır. Bu öğelerin yanısıra kullanıcıda olması gereken özellikler belirtilmiştir. Son olarak da ülkemizde standart geliştirme ve testlerin doğru kullanımı yolunda birey ve dernek sorumluluklarına ilişkin düşüncelere yer verilmiştir.

Anabtar sözcükler: Test kullanımı, kullanıcı özellikleri, sorumluluklar

ABSTRACT

This article, which expresses the urgency of a standardization of testing in Turkey, presents a definition of tests and the characteristics that they should have. It emphasizes that, at times, test users assume test results are measures of biologically determined characteristics, making the mistake of reification. The article also discusses the purposes of tests and explains the characteristics that are important in a test. Besides test characteristics, the necessary user characteristics are indicated. Finally, it presents views about the responsibilities of individuals and organizations in developing standards and assuring correct use of tests in Turkey.

Key words: Test use, user characteristics, responsibilities

GİRİŞ

Ülkemizdeki gelişmelere bakıldığında, birçok konuda uluslararası standartların uygulandığını ya da uygulanması yolunda önemli adımların atıldığını görürüz. En belirgin gelişmeler Uluslararası Standartlar Örgütü'nün (ISO) geliştirdiği standartlara ülkemizde üretim ve hizmet sektöründeki birçok kuruluşun uyum sağladığı veya bu yönde çabalara girişmiş olduğudur.

ISO'nun üretim ve hizmet sektörleri için geliştirdiği standartlar arasında insan kaynaklarına ilişkin maddelere rastlandığından, ülkemizde bu sektörlerde çalışan endüstriyel ve örgütsel psikoloji uzmanlarının hızla bu standartlara uyum sağlamaları gerekir. Ayrıca sağlık konusunda ISO tarafından geliştirilen bir takım standartların klinik psikoloji alanında hizmet veren kuruluşlarca benimsenmesi söz konusudur.

Bunların dışında, psikoloji alanında böylesine resmiyet kazanmış bir standartlar dizisine ratlanmasa da uygulama düzeyinde kabul görmüş bazı standartlar vardır. Bunların bir kısmı ulusal düzeyde resmiyet kazanmaktadır. Birçok ülkede test kullanımı belli ilkelere bağlanmıştır. Örneğin Amerikan Eğitsel Araştırmalar Derneği (AERA), Amerikan Psikoloji Derneği (APA), ve Eğitimde Ölçümler Ulusal Konseyi (NCME) işbirliği yaparak eğitimde ve psikolojide test kullanımına ilişkin bir dizi standart geliştirmiştir (AERA, APA, NCME, 1985). Bazı ülkelerde test kullanımını denetim altına almak için ayrıca sistemler geliştirilmiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde testleri yayınlayan kuruluşlar testi satın almak isteyen kişilerin önceden belirlenmiş bir takım niteliklere sahip olmasını zorunlu kılarlar. Yayınlanan testler belirli sınıflara ayrılır ve alıcı bir testi alabilmek için o sınıfın gerektirdiği niteliklere sahip olduğunu kanıtlamak durumundadır. Her ne kadar böyle bir sistem testlerin yanlış kullanım olasılığını tamamen ortadan kaldıramasa da, bunu en aza indirir.

Ülkemizde psikoloji alanında standartlar geliştirilmektedir. Türk Psikoloji Derneği Ahlak İlkeleri Komisyonu, uzun süredir yürütmekte olduğu çalışmalar sonucu on maddelik Meslek Ahlak İlkeleri'ni tüzüğüne almış olup, bu maddelerin uygulama süreçleri konusunda çalışmalarını sürdürmektedir (Türk Psikoloji Derneği, 1993; Kişisel İletişim, Emre Konuk, Temmuz 1994).

Ülkemizde testler konusunda standartların ivedilikle geliştirilmesinde yarar vardır. Psikoloji ve eğitim alanlarında tes kullananlar, testlere ilişkin standartları eğitim süreçleri içinde öğrenseler de, eğitim ve uygulama arasındaki süre ve farklılıklardan dolayı bu standartlar kimi zaman gözardı edilmektedir. Bir standart geliştirme çabasının ilk aşamasına katkıda bulunmak için testlerin niteliklerini ve özellikle ülkemizde kullanılan çeviri veya uyarlanmış testleri ele almanın yararlı olacağına inanıyorum.

Bu yazı beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde testleri tanımlarken bazı tartışmalı konulara da değiniliyor. İkinci bölümde testlerin kullanım amaçlarına göre sınıflaması yapılırken, testlerin geliştirilme amaçlarıyla kullanım amaçları arasındaki ilişkiye de değiniliyor. Üçüncü bölümde ise test kullanıcılarının bir testi kullanmadan önce önem vermeleri gereken etmenler irdeleniyor. Dördüncü bölümde test kullanıcılarında olması gereken özellikler sıralanırken, son bölümde psikologların birey ve meslek örgütü düzeyinde testlerin doğru kullanımını pekiştirmek için yapabilecekleri ele alınmaktadır.

Test nedir?

Alışlagelmiş türden bir tanım

Testler, kullanımı standartlaşmış, insan davranışının genelinden ya da duruma ilişkin davranışından bir örnekleme ölçen, bu ölçümün sonucunda bir sayıya veya bir sınıf adına ulaşan, bu sonucu o teste ait norm ve standartlarla kıyaslayarak genel davranışa ilişkin öngöründe bulunmaya yarayan araçlardır (Gregory, 1992; Anastasi, 1988). Bu uzun ve karmaşık tanım testlerin ne olduğu kadar, ne olması gerektiğini de kapsamaktadır. Bu nedenle bu tanımı biraz açmakta yarar görüyorum.

Standart Kullanım

Kullanımı standart olan testler, testi uygulayan kişiden ve testin verildiği ortamdan bağımsız olarak aynı sonuçları verirler. Uygulamaların standart olması için testi geliştiren kişinin çok ayrıntılı ve örnekler içeren bir yönerge yazması gerekir. Bu yönerge, testin her aşamasında kullanıcının yapması gerekenleri tüm ayrıntısıyla içermelidir. Aksi takdirde, uygulayıcılar arası farklılıklar değişik kişilerin test sonuçlarının birbirleriyle ve normlarla kıyaslanmasını engelleyecektir ve böylece test geçersiz olacaktır. Öte yandan, iyi geliştirilmiş ve açık yönergelere sahip bir test bile, test konusunda yetersiz eğitim görmüş, sınırlı ya da yanlış bilgiye sahip, veya dikkatsiz bir uygulayıcının elinde, yanlış kullanım sonucu geçersiz bir teste dönüşür.

Davranış Örnekleme

İnsan davranışlarının tümünün gözlenmesi olanaksız olduğundan, testler davranışlardan bir örneklem oluşturarak ölçümde bulunur. Bunun amacı gözlenebilen ya da ölçülebilen örneklemden yola çıkarak daha geniş bir davranış bütününe ilişkin çıkarımlar yapmaktır. Sağlıklı bir çıkarsama yapılabilmesi için, örneklemin davranış bütününe çok iyi temsil etmesi gerekir.

Test Sonuçları

Test sonuçları iki tür olabilir. Birinci tür, kişinin özelliklerine sayısal bir değer verirken, ikinci tür o kişinin önceden belirlenmiş bir sınıfa (kategoriye) ait olduğunu belirler. Test sonuçları bağlamında dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, her test sonucunun hata payı içermesidir. En hassas ve güvenilir ölçümlerde bile hata payı vardır. Kaldı ki testler, gözlenemeyen ve yalnızca çıkarsanabilen özellikleri ölçmek için bir davranış örnekleme güvendiklerinden hata olasılığı daha yüksektir. Her test sonucu, gerçek sayısal değer ile hata payından oluşur. Bu nedenle test uygulayıcıları, gerçek değere yaklaşmak için hata payını en aza indirmeye çalışmalıdır. Hata payını arttıran davranışlar ve ortamlar arasında yönergelere uymama, testi alan kişiyi rahatsız edici davranışlarda bulunma, testi gürültülü veya başka insanların bulunduğu

ortamlarda uygulamayı sayabiliriz. Test alan kişiye ilişkin faktörlerden sınav kaygısı (Crocker, Schmitt ve Tang, 1988), tahmin yürütme, test almaya ilişkin genel bilgiler (Benson, 1989) ve yanıtlama tarzı hata payını artırır. Kültür farklılıkları, cinsiyet farkları (Black ve Dana, 1977) ve beklentiler (Sattler, 1974) gibi test uygulayıcısına ilişkin faktörler de hata payına katkıda bulunur. Test uygulaması sırasında hata payına yol açacak faktörler azaltılırken, sonuçların yorumunda hata payının etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

Normlar

Genellikle test sonuçları aynı testi almış olan diğer kişilerin sonuçlarına bakılarak değerlendirilir. Test geliştirenler, bu amaçla testi sayıca büyük ve temsilci bir örneklem grubuna uygularlar. Bu örneklem grubundan elde edilen sonuçlar o test için geçerli olan normları oluşturur. Bu normlar da test kılavuzunda yer alır. Norm oluşturmakta kullanılan örneklem grubunun testin hedeflediği kitleyi tam olarak temsil etmesi çok önemlidir. Temsil etmemesi durumunda, testin değerlendirilmesi olanaksızlaşır. Benzer bir sorun testin, örneklemin seçildiği kitleden olmayan bir kişiye uygulanmasında ortaya çıkar. Kişi o kitlenin bir üyesi olmadığından, sonucun kılavuzda verilen normlara göre değerlendirilmesi yanlıştır. Kişisel gözlemime göre, ülkemizde bu tür bir sorun özellikle işyerlerinde, insan kaynaklarına yönelik uygulamalarda yaygındır. Bir başka ülkede geliştirilen ve Türkiye'de herhangi bir standardizasyon çalışması olmayan testler kullanılmakta ve bu testlerin değerlendirilmesi yabancı ülke normlarına göre yapılmaktadır. Bu tür bir uygulama yanlış yönlendirmelere yol açacağından gerek insan kaynaklarının verimli kullanılması, gerekse çalışanlara verilecek bilgiler açısından sakıncalıdır.

Yaygınlığı konusunda bir veri olmasa da benzeri uygulamalar klinik ve eğitim alanlarında da mevcuttur ve bunların sakıncaları daha büyüktür.

Başka Davranışların Öngörülmesi

Çoğu kez, bir testin amacı yalnızca testin içerdiği davranışları ölçmek değil, testin dışında kalan davranışları da öngörmektir. Testlerin bu yöndeki başarılarının ne oldu-

ğunu, genellikle testin ortaya çıkışından sonra yayınlanan geçerlik çalışmaları belirler. Kimi test geliştiriciler ya da uyarlayıcılar geçerlik çalışmalarını kendileri yapıp sonuçlarını test kılavuzuna dahil ederler. Test kullanıcıları bu çalışmaları bilmeli ve test dışı davranışları öngörmeyen testleri kullanmaktan kaçınmalıdır.

Tartışmalı Konular

Burada testleri tanımlamaktan uzaklaşarak test kavramının altında yatan bir varsayımın yer vermek istiyorum. Birçok test biyolojik belirleyicilik (determinizm) varsayımından yola çıkar. Bu varsayım, kişilerin davranışlarını biçimlendirdiğine inanılan zeka, kişilik, yetenek, ilgi gibi öğelerin biyolojik kökenleri olduğunu vurgular (Gould, 1981). Biyolojik belirleyicilik düşüncesiyle birlikte gelen iki hata vardır.

Birinci hata, gözlemediğimiz davranışları açıklamaya yarayan kurgu kavramlarının sanki birer nesneymiş gibi algılanmasıdır. Örneğin, zeka, insan davranışlarındaki farklılıkları ussal olarak açıklamakta kullanılan, hiçbir doğrudan gözleme dayanmayan, fiziksel bir varlığı olmayan, ancak bir takım davranışları (okul başarısı gibi) öngörmekte yararlı olan, soyut bir kavramdır. Oysa zeka kavramının bir nesneymiş gibi algılanması, onun tek boyutlu, kalıtsal ve ölçülebilir olduğu düşüncesini yaratır. Böylece test sonuçları da kesin, değişmez ve belirleyici olarak yorumlanır. Spearman'ın (1904) genel faktörü *g* de bu yaklaşımı yansıtır. Ancak 1980'li yıllarda, tek boyutlu zeka kavramı yoğun tepki topladı ve alternatif yaklaşımlar ortaya çıktı (örneğin, Sternberg, 1985; Gardner, 1983).

Biyolojik belirleyici varsayımın bu hatası yalnızca zeka için değil, insan davranışlarını açıklamakta kullandığımız tüm kavramlar için söz konusudur. Bu nedenle test uygulayıcısı test sonucunu yorumlarken elindeki aracın böyle bir kavramı ölçen bir araç olduğunu bilmeli ve insan yaşamını belirleyici nitelikte kararlar alırken bu tür araçlara bağlı kalmamalıdır.

Biyolojik belirleyiciliğin ikinci hatası, sayılara verilen ayrıcalıklı konumdur (Gould, 1981). Açıklamaya çalıştığımız karmaşık olguyu bir sayıya indirgeyebilmek, bizlere sıralama yapma olanağını kazandırır. Böyle sayısal ve sıralanabilen bir sistem yaratıldığında, edinilen ölçümler

nesnellğine ve duyarlılığına inanılır. Fakat, o sayıya ulaşma yöntemlerinin mutlak nesnel ve duyarlı olmadığı sayılarda önemli oranlarda hata payı olabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle salt sayısal bir sonuç veriyor diye testlere duyduğumuz güvenin, diğer araçlara duyduğumuzdan fazla olması gerekmez.

Testlerin Kullanılma Amaçları

Testleri genel bir tanıma oturtsak dahi, değişik amaçları olacağına bilincinde olmak gerekir. Testlerin geliştirilme amaçlarıyla kullanım amaçlarının örtüşmesi gerekir. Bir testin geliştirilme amaçları dışında kullanılması sakıncalıdır. Bu nedenle testlerin geliştirilme ve kullanım amaçlarını gözden geçirelim.

Sınıflama

Sınıflama, kişilerin becerilerine, bilgilerine, tavırlarına, düşüncelerine veya davranışlarına göre, önceden belirlenen sınıflardan birine yerleştirilmesidir. Bunun örnekleri eğitimde, öğrencilerin gelişim veya bilgi düzeylerine göre sınıflara yerleştirilmeleri ya da işyerlerinde, çalışanların becerilerine göre görev dağılımının yapılmasıdır. Bu örneklerde sınıflama, yerleştirme amacıyla yapılan sınıflamadır. Tarama amacıyla da sınıflama yapılabilir. Taramaya yönelik testlerde özel gereksinimleri veya özellikleri olan kişiler hızla saptanmaya çalışılır. Bu tür testlerde genellikle hata payı yüksektir. Bu nedenle kuşku durumlarının daha ayrıntılı testlere tabi tutulması gerekir. Kişilik testleri, bireyleri önceden belirlenmiş kişilik sınıflarından birine yerleştirmek için kullanılır. Bir testteki sınıflamanın, gözleme mi dayandığı yoksa kuramsal bir yaklaşımın ürünü mü olduğu dikkate alınmalıdır. Özellikle kuramsal kökenli sınıflamalarda, çıkış noktasının yalnızca bir kuram olduğu, zaman içerisinde değişeceği ya da tümünden reddedileceği unutulmamalıdır.

Tanı ve Tedavi Planlaması

Tanının iki yönü vardır. Bir yandan kişide gözlemlenen normal dışı davranışın nitelik, derece ve kaynaklarının belirlenmesi öte yandan da davranış bütününe kabul edilen bir tanı sistemi içinde sınıflanması amaçlanır. Örneğin okul psikologları, öğrencilerde öğrenme bozukluğu veya dikkat yoksunluğundan kuşkulandıklarında bu amaçla geliştirilmiş testlere başvurabilirler. Nöropsikolojik testler sinir sistemi kaynaklı sorunların saptanmasında yararlı araçlardır. Bir başka örnek ise başlangıçtaki geliştirilme amacı sınıflama olan zeka testleridir. Bugünlerde tanı amacıyla daha sık kullanılan zeka testi, yalnız kullanıldığında zeka özürülerin saptanmasına yararırken, başarı testleri ile birlikte kullanıldığında öğrenme bozukluklarının saptanmasına yardımcı olur (çünkü tanımı gereği öğrenme bozukluğu olan kişi normal veya üzeri zeka düzeyinde olup bu düzeyin oldukça altında başarı gösteren kişidir).

Tanı amacıyla kullanılan testlerden elde edilen veriler bir tedavinin planlanmasında kullanılabilir ve tedavinin çizeceği yol konusunda diğer bilgilere katkıda bulunabilir. Ancak burada da tanı ve tedavinin belirli yaklaşımların ürünü olduğunu, test sonucunun o yaklaşıma göre yorumlanması gerektiğini hatırlamalıyız.

Yeterlilik Saptaması, Seçme ve Eleme

Kişilerin çeşitli alanlarda yeterliliklerinin saptanması gerektiğinde bu amaçla geliştirilmiş testler kullanılır. Örneğin, yabancı dilde eğitim yapan yüksek öğrenim kurumları, öğrencilerin bu dildeki yeterliliklerini sınayıp yeterli görülmeyenleri ek öğretime yöneltir. Seçme ve eleme amaçlarıyla da bu tür testler kullanılabilir. Yüksek öğrenim kurumlarına öğrenci seçmede kullanılan sınavlar ve işyerlerinde eleman alımlarında ve terfilerinde kullanılan sınavlar bu tür testlerdir. Burada amaç, kişilerin seçilecekleri konumlarda başarı olasılığını öngörmektir. Testlerin o konumda başarılı olacağını öngördüğü bireyler seçilir. Özellikle bu amaçlarla kullanılan testlerde asıl önemli olan öngörü geçerliğidir. Testler, seçimin yapıldığı alandaki davranışları düşük hata payı ile öngördükleri sürece yararlıdır.

Program Değerlendirmesi ve Araştırma

Testler, tamamlanan bir eğitim programının başarısını değerlendirmek amacıyla da kullanılabilir. Bu testin sonuçlarına göre eğitim programının yeterliliği belirlenir ve gerekiyorsa programda değişiklikler yapılır. Bunun

bir örneği Süvarioğlu'nun yapmış olduğu doktora çalışmasıdır (Süvarioğlu, S. Kişisel İletişim, Temmuz 1994). Bu çalışmada yaratıcı düşüncenin geliştirilmesini amaçlayan bir eğitim programı deneklere uygulanmış ve program sonunda eğitimden katılımcılara kontrol grubunun karşılaştırılması sonucu programın başarısı gösterilmiştir.

Araştırmalarda ise testler, doğrudan uygulamayla ilişkisi olan veya olmayan kuramsal sorunların incelenmesinde kullanılır. Diğer amaçlar için geliştirilen testler araştırmalarda da kullanılabilir ancak araştırma amacıyla geliştirilen testlerin belli aşamalardan geçmeden diğer amaçlar için kullanılması sakıncalıdır.

Kullanılacak testlerde dikkat edilmesi gereken öğeler

Hangi amaçla olursa olsun bir testin kullanılması için belirli özelliklere sahip olması gerekir. Bunun bir istisnası bu özelliklerin saptanması için yürütülen araştırmalardır. Testlerde gerekli en önemli özellikler standardizasyon ve normlar, geçerlik ve güvenilirliktir.

Standardizasyon

Bir testin en önemli öğelerden biri olan standardizasyon, o teste ilişkin normların oluşmasını sağlar. Burada dikkat edilmesi gereken, standardizasyon sürecinde kullanılmış olan örneklem grubudur. Öncelikle bu örneklem grubunun sayısal büyüklüğü önemlidir. Ayrıca, örneklem grubu, testin hedeflediği kitleyi temsil etmeyi sağlayan bir yöntemle oluşturulması ve bu yöntemin ayrıntıları test kılavuzunda yer almalıdır. Test kılavuzu genel normların yanı sıra çeşitli özelliklere göre bölünmüş (örneğin yaş, cinsiyet, eğitim, meslek vb.) alt grup normlarını da içermelidir.

Geçerlik

Testlerin geçerlik çalışmalarında elde edilen sonuçlar, o testin kullanılabilir bir test olup olmadığını belirler. Bu nedenle, bir testi kullanmadan önce ona ilişkin geçerlik çalışmalarını incelemekte yarar vardır. Bu çalışmaları inceleyen önem verilmesi gereken unsurlar hangi tür ge-

çerlik yönteminin kullanıldığı, sonuçları ve kullanılan örneklem grubunun büyüklüğü ve yapısıdır. Ayrıca geçerliği birden fazla yöntemle belirlenmiş testler tercih edilmelidir.

Güvenirlilik

Herhangi bir ölçüm aleti gibi testlerin de ölçümlerinde güvenilir olmaları beklenir. Test kullanıcıları bir testi ancak güvenirliliği belirlendikten sonra kullanmalıdır. Bir testin güvenirliliğine ilişkin bilgileri değerlendirirken, hangi tür güvenirliliğin, hangi yöntemlerle elde edilmiş olduğunu, örneklem grubunun büyüklüğünü ve yapısını dikkate almak gerekir. Birden fazla form varsa bunların eşdeğerliği; test uygulayıcısı yargılarına göre bir sayı saptıyorsa uygulayıcılar arası anlaşma gibi güvenirlilik öğelerinin değerlendirilmesi önem taşır.

Test Uyarlamaları

Türkiye'de kullanılan testlerin büyük çoğunluğu başka ülkelerde geliştirilen testlerdir (ör. Beck Depresyon Envanteri, Tegin, 1980; Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri, Savaşır, 1981; WISC-R, Savaşır ve Şahin, 1988). Bu testler uyarlanarak ülkemizde ait oldukları kitlelere uygun bir hale getirilir. Uyarlama çalışmaları testin Türkçe'ye çevrilip amaçlanan kitle tarafından anlaşılabilir bir dil yapısının kazandırılmasıyla başlar. Bunun ardından standardizasyon çalışması yapılır bu teste ait Türkiye normları oluşturulur. Son olarak da geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları tamamlanır. Uyarlanan testlerin başka ülkelerde geçerli ve güvenilir olarak saptanması yeterli değildir. Çünkü bir kültürde geçerli ve güvenilir olarak belirlenen bir test, başka bir kültürde bu özelliklere sahip olmayabilir. Daha da ötesi, eğer bir testin temelinde faktör analizinden kaynaklanan bir faktör yapısı yatıyorsa, bu faktör yapısının uyarlanan kültürde korunduğu yapılan çalışmalarla belgelenmelidir.

Kullanıcıda Olması Gereken Özellikler

Bir testin sağlıklı sonuçlar vermesi testin niteliklerinin yanı sıra o testi uygulayan kişinin özelliklerine bağlıdır. İyi bir kullanıcı, bilgili ve deneyim sahibi, yönergelere tamamen uyan, test öncesi hazırlığını yapan, testi yorum-

larken özen gösteren ve testleri ahlak ilkelerine tam bağlılık içerisinde kullanan kişidir.

Bilgi ve Deneyim

Testlere ilişkin bilgilerin bir imtiyaz gibi görülmesinde yarar vardır. Test kullanımı, bu konuda derinlemesine eğitim görmüş uzmanların denetiminde hatta tekelinde olmak durumundadır. Bu eğitim, testlere ilişkin temel bilgilerin edinildiği, standardizasyon, normlar, geçerlik, güvenilirlik gibi konuların ve psikometrik bilgilerin derinlemesine incelendiği, ancak bununla yetinilmeyip, kullanımı yaygın olan testler üzerine uygulamaya yönelik ayrıntılı bilginin verildiği bir eğitim olmalıdır. Eğitim programı içinde öğrenci, eğiticinin gözetiminde test uygulamalı, hata ve eksikleri kendisine bildirilmelidir. Kişisel gözlemlerim derste başarı gösteren öğrencinin uygulamada mutlaka başarılı olmadığı ve en geniş çapta öğrenmenin eğitici gözetimindeki uygulamalar sırasında olduğu yönündedir. Derste çok iyi öğrenen öğrenciler dahi uygulama sırasında temel hatalara düşmektedir.

Ayrıca, test kullanıcıları bağımsız uygulamaya geçmeden önce uzman gözetiminde bir süre deneyim kazanmalıdır. Böyle bir deneyim süresince, hem test uygulama alışkanlıkları gelişir hem de test yorumlamada rahatlık kazanılır. Böylece kullanıcı tam yetkinliğe erişmiş bir biçimde bağımsız uygulamaya geçebilir.

Yönergelere Bağlılık ve Hazırlık

Kullanıcının en çok dikkat etmesi gereken yönlerden biri de test yönergesini sadık bir biçimde uygulamaktır. Daha önce belirtildiği gibi, bir testin standart olmasının koşulu uygulayıcıdan bağımsız olarak tutarlı sonuçlar vermesidir. Bunu sağlamak için testler, kılavuzlarındaki yönergelere bağlı bir biçimde uygulanmalıdır. Yönergeye uyulmadığı takdirde, hem test sonucunun güvenilirliği azalır hem de diğer sonuçlarla ve normlarla karşılaştırılması olanaksızlaşır.

Kullanıcılar, yönergeye bağlı olmanın yanında bu yönergeyi çok iyi bilmeli ve test uygulamasına bu bilgiyle gelmelidir. Aksi takdirde, testin verilmesi sırasında hata olasılığı artacaktır. Bunun da ötesinde, test uygulaması sırasında yönergeyi okumaya çalışan bir uygulayıcı testi alan

kişinin güvenini azaltacak, dikkatini dağıtacaktır.

Test yorumunda özen

Test kullanıcıları, testin bir araç olduğunu, bu aracın yanlış kullanılması durumunda, bireyin yaşamını olumsuz etkileme tehlikesi bulunduğunu ve testin dikkat ve özenle, yalnızca geliştirildiği amaç için kullanılması gerektiğini unutmamalıdır. Test sonuçlarını yorumlarken de bu unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Gelişigüzel yorumlama, testi alan kişinin yanlış anlamasına ve temelsiz bilgilendirilmesine yol açabilir. Test sonuçlarını yorumlarken testi alan kişinin kişilik özelliklerinin de dikkate alınmasında yarar vardır. Örneğin kendine güveni yetersiz, kaygıya eğilimli bir kişi herhangi bir test sonucunu olumsuz olarak algılayabilir. Bu yüzden bu tür kişilere sunulan yorumlarda özellikle duyarlı olmak gerekir. Test yorumunda dikkat edilmesi gereken bir başka unsur da testi alan kişinin testler konusunda veya psikometrik konularda bilgi sahibi olmadığıdır. Örneğin zeka testlerinde ortalama zeka gibi bir sonuç, testi alan kişinin beklentilerini pek tatmin etmeyecektir. Oysa ortalama zeka denen sonuç sayısal bir sonuçtur, testin geliştirilmiş olduğu kitleye bağlıdır ve kişinin o toplum içinde normal sayılan düzeyde olan çok büyük bir grupta aynı düzeyde olduğunu gösterir. Bu nedenle sonuçların bu tür bilgiler ışığında testi alan kişiye iletilmesi gerekir.

Ahlak ilkelerine Uyum

Türk Psikoloji Derneği'nin geliştirdiği Meslek Ahlak İlkeleri'ne yukarıda kısaca değinmiştik. Türk Psikoloji Derneği Bülteninin Nisan 1993 sayısında oldukça açık bir biçimde yer alan bu on maddenin hepsini burada tekrarlamak gereksiz. Ancak gerek test uygulamalarının doğru yapılması, gerek meslek ahlakı, gerekse mesleğin saygınlığı açısından test kullanıcılarının bu ilkelere sadık bir biçimde uyması gerekir. Burada bu ilkelere sadık bir biçimde uymaları bağlamında en önemli saydığım iki maddeyi kendimce yorumlamak istiyorum.

Gizlilik İlkesi

Test uygulayıcıları zorunlu ya da izin alınan durumlar dışında test sonuçlarını üçüncü şahıslara açıklayamazlar.

Test sonuçları kişiye özel bilgi sınıfına girer ve test alan kişi dışında kimsenin bu bilgiyi başkalarına aktarması söz konusu olmamalıdır. Buna istisna yaratan zorunlu durumlar olabilir. Örneğin ergenlik öncesi çocuklarda sonuçlar velilere açıklanabilir veya test sonuçları testi alan kişinin bir başka kişiye zarar verebileceğini gösterdiğinde bu zararı önleme amacıyla gerekli kişilere açıklama yapılabilir. Bu gibi durumların dışında kalan durumlarda ise üçüncü şahıslara bilgi verilmesi testi alan kişinin iznine bağlıdır. Test sonucunu üçüncü bir şahsa vermeden önce (ki bu üçüncü şahıs başka bir psikolog da olabilir), testi alan kişiye test sonuçlarının kime ve hangi nedenle açıklanacağını anlatılması ve izninin alınması gerekir.

Tüketicinin Korunması İlkesi

Test uygulayıcıları kendilerine tüketicinin çıkarlarını en iyi neyin koruyacağını sormalı ve tüketici çıkarlarına aykırı uygulamalardan kaçınmalıdır. Bunun testler bağlamındaki anlamı, test kullanımının yalnızca testi alan kişi için yapıcı etkiler sağlayacağı durumlarla sınırlanmasıdır. Ayrıca, test alan kişinin test tarafından desteklenmeyen artı anlamları sonuçlara katması o kişinin çıkarlarına hizmet etmez. Bu da uygulayıcıların testleri yorumlarken özen göstermesi gereken yönlerden biridir. Hatta daha önce verilen örnekteki gibi kaygıya eğilimli, kendine güveni yetersiz kişilerle test kullanmamak da bir seçenektir. Çünkü bu tür biri, her sonucu kendisini olumsuz etkileyecek bir biçimde yorumlayabilir ve bu da o kişinin çıkarlarına hizmet etmez.

Psikologların Birey ve Meslek Örgütü Olarak Sorumlulukları

Burada bireylere düşen sorumluluklar olarak bazı noktalara değindik. Testleri, düşünmekşizin, önceden belirlenmiş standart bir uygulamanın parçası olarak kullanmaktan kaçınmak, doğru testleri, doğru biçimde kullanmak, yorumlara özen göstermek ve ahlak ilkelerine uymak test uygulayıcılarının en önemli sorumluluklarıdır.

Bireyler yalnızca kendi kullarımlarından değil, aynı zamanda meslektaşlarının kullarımlarından da sorumluluklu duymalı ve gerekli uyarı ve müdahaleleri yapmalıdırlar. Çünkü burada daha üst düzeyde bir amaç (tüketicinin korunması ve ona en iyi hizmetin verilmesi) söz konusudur.

Dernekler düzeyinde yapılması gereken de psikoloji ve eğitim bilimleri derneklerinin bir araya gelip, test kullanıcılarında olması gereken (bilgi, eğitim ve deneyim gibi) niteliklere ilişkin ilkelerin geliştirilmesini bir an önce gündeme almalarıdır. İlkeler belirdikten sonra, bunların nasıl hayata geçirileceğini, ne tür caydırıcı önlemler alınacağını ve ilkelerin ihlali durumunda ne tür yaptırımlar uygulanacağını saptamak gereklidir. Üniversitelerimizdeki eğitimciler de bu ilkelerin oluşmasında etkin görev alıp bu ilkelerin eğitimin bir parçası olması konusunda harekete geçmeli ve öğrencilerde test kullanımı bilincinin oluşmasında birlikte çalışmalıdırlar.

Bunun yanısıra psikoloji dernekleri testlerin dağıtım işini de üstlenip testlerin yalnızca yeterli niteliklere sahip kişilerce alınabileceği bir düzenleme getirebilirler. Bu tür bir uygulamanın başka açılarından da yararı olabilir. Örneğin, Türkiye'de kullanılan testlerin niteliğinin belli bir standardın üzerinde olması denetlenir. Bunun yanısıra, elde olan testlerin bir dökümü çıkarılır ve bu testlerin bağımsız kişilerce eleştirileri yapılır. Bu eleştiriler yabancı ülkelerde görülen örnekler gibi (ör. Kramer ve Conoley, 1992) kitap halinde derlenir. Böylece test kullanıcılarının yararlanabileceği değerli bir kaynak kitap oluşur. Sonuç olarak, ülkemizde testlerin denetimli ve etkin kullanımında derneklerin önemli katkıları olabilir. Nitekim, Türk Psikologlar Derneği testlerin ve testlerle ilgili verilerin Dernek tarafından toplanması girişimini başlatmış, dağıtımının da uygun kullanıcılara yapılması için gerekli önlemleri almak konusunda çalışmalar yürütmektedir (Kişisel İletişim, Işık Savaşır, Ekim 1994).

İnsan yaşamında belirleyici rolleri olabilen testlerin doğru kullanımı için birçok kişi yoğun çabalar göstermiştir. Bu çabaların yaygınlaşması ve Türkiye'de yüksek standartlarda test uygulamaları olması hepimizin yararına.

KAYNAKLAR

- Anastasi, A. (1988). *Psychological testing*. New York, NY: Macmillan.
- American Educational Research Association, American Psychological Association, & National Council on Measurement in Education. (1985). *Standards for educational and psychological testing*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Benson, J. (1989). The psychometric and cognitive aspects of test-wisness: A review of the literature. M.H.Kean (Ed.), *Test wisness*. Bloomington, IN: Phi Delta Kappa.
- Black, R., & Dana R. H. (1977). Examiner sex bias and Weschler Intelligence Scale for Children scores. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 45, 500.
- Crocker, L., Schmitt, A., & Tang, L. (1988). Test anxiety and standardized achievement test performance in the middle school years. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 20, 149-157.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligence*. New York, NY: Basic Books.
- Gregory, R.J. (1992). *Psychological testing*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Gould, S.J. (1981). *The mismeasure of man*. New York, NY: Norton.
- Kramer, J.J., & Conoley, J. C. (1992). *The eleventh mental measurements yearbook*. Lincoln, NE: The Buros Institute of Mental Measurements, The University of Nebraska-Lincoln.
- Sattler, J.M. (1974). *Assessment of children's intelligence*. Philadelphia PA: Saunders.
- Savaşır, İ. (1981). *Minnesota çok yönlü kişilik envanteri el kitabı* (Türk standardizasyonu). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Savaşır, İ., ve Şahin, N. (1988). *Weschler çocuklar için zeka ölçeği (WISC-R)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Spearmen, C. (1904). "General intelligence", objectively determined and measured. *American Journal of Psychology*, 15, 201-293.
- Sternberg, R.J. (1985). *Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Tegin, B. (1980). *Depresyonda bilişsel bozukluklar: Beck modeline göre bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Ankara.

Türk Psikoloji Dergileri'nin elimizde bulunan sayıları, Derneğimiz'in yayınları ve satışını üstlendiğimiz diğer yayınlar aşağıda belirtilmektedir. İstedığınız yayınların ne olduğunu (kitap ise adını, dergi ise sayısını açık bir şekilde belirterek) toplam miktarını 105222 nolu posta çeki hesabına yatırabilirsiniz. Türk Psikoloji Dergisi 1995 yılı abonelik ücreti (34. ve 35. sayılar için) 300.000 TL olarak belirlenmiştir. Bu miktarı aynı hesaba, posta çeki üzerine küçük bir açıklama yazarak gönderebilirsiniz. Mevcudu tükenen yayınlarımıza ilgi duyuyor iseniz, yazarak iletiniz. İkinci baskıları düşünülebilir.

Sayı	* Fiyat (TL)		
20	50.000		
22	50.000		
23	50.000		
24	50.000		
25	50.000		
27	50.000	III. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları (1984)	150.000
28	50.000	VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları (1992)	150.000
29	50.000	Depresyonla Başa Çıkma Yolları	(Tükendi)
31	(Tükendi)	Stresle Başa Çıkma: Olumlu Bir Yaklaşım	(Tükendi)
32	100.000	Türkiye'de Ergenlik Dönemi Araştırmaları Bibliyografyası (1980-1994)	(Tükendi)
Özel Sayı	100.000	Ankara Gelişim Tarama Envanteri	300.000

Not: Kitap/Dergi isteklerinizi, toplam fiyata %10 posta ücreti ekleyerek gönderiniz.

* Bu fiyatlar Mart 1995 sonuna kadar geçerlidir.